

POLITICA LINGVISTICĂ ÎN RASSM (1924-1940): TENTATIVE DE INSTITUȚIONALIZARE A UNEI „LIMBI MOLDOVENEȘTI”

Valentin BURLACU,

dr. conf. univ,

UPS „Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova,

burlacu.valentin59@yahoo.com

Summary

Since 1924, when the Moldavian ASSR was created, the totalitarian communist regime wanted to create by their own typographies an image of the sovietic „Moldovian nation”, with its own territory and state apparatus and the ruling elite. The goal proposed by them was to create from some local Transnistrian dialects a „true” Moldovian language with a Moldovan identity, different from the Romanian one. The political character of the action of inventing the „Moldovan language” was noticed right from the moment of its implementation, manifesting itself through controversial disputes how it should be among the party leaders.

Keywords: *dialect, disputes, Moldovan nation, identity, politics.*

Așa cum s-a văzut, încă de la început, RASS Moldovenească a fost o acțiune bazată exclusiv pe raționamente politice și expansioniste. Ea era concepută drept „factor politic-propagandistic” pentru a crea pretexte în vederea reanexării Basarabiei, „breșă strategică a URSS față de Balcani”, „cap de pod” al intereselor politice și militare rusești în regiune¹, un laborator de experimentare a tehnologiilor de impunere a conceptelor Moscovei privind tezele moldovenismului.

Astfel, extinderea revoluției mondiale dincolo de Nistru era, în concepția autorilor proiectului, cărora nu le scăpau, totuși, nici nevoile de rededeptare național-culturală și dezvoltării social-economice a populației moldovenești locale, însăși rațiunea de creare a Republicii Moldovenești.

Începând cu anul 1924, când era formată RASS Moldovenească, regimul totalitar comunist a urmărit să toarne după tiparele sovietice o „națiune moldovenească” teritorială, cu propriul său aparat de stat și elite conducătoare, cu o limbă distinctă de cea română.

---

¹ Anton Moraru. *Destinul unui document*. În: Cugetul, 1992, nr. 5-6, p. 6.

În cazul RASSM/RSS Moldovenești a fost vorba de modelul diferit de cel vestic promovată de Uniunea Sovietică, în sensul că statul sovietic a urmărit aici edificarea unei „națiuni” aparte, care niciodată nu s-a perceput ca națiune decât, cel mult, într-un sens de corp regional în cadrul Imperiului rus, pentru a accentua „primordialismul” moldovenesc și diferențierea acestuia față de cel românesc².

Este semnificativ că anume în preambulul hotărârii despre formarea acestei republici din 12 octombrie 1924 se constata existența unui „popor moldovenesc” pe ambele maluri ale Nistrului, cea mai mare parte „a căruia a fost aruncată cu forța sub puterea burgheziei române care a cotoplit și ocupat Basarabia”. Drept urmare, cerința refacerii unității „poporului moldovenesc” de la Nistru, divizat din cauza „burgheziei române”, în cadrul RASSM și Țării Sovietelor, va deveni de acum încolo un leitmotiv al propagandei comuniste și un obiectiv strategic asumat plenar³.

Istoricul W. P. Meurs mai punctează că: „în afara considerentelor de politică externă, crearea acestei republici corespundea liniei de relativă politică sovietică liberală în privința naționalităților, de la începutul anilor '20 ai sec. al XX-lea”⁴. Această rațiune este susținută și de istoricul Gh. E. Cojocaru, care afirmă că „odată cu înfiriparea Republicii sovietice Moldovenești, părinții ei fondatori vor pretinde și existența unui „popor” aparte moldovenesc, ca și purtător al acestei recente statalități, divizat de malurile Nistrului”⁵.

Într-o epocă în care pentru dictatura proletariatului nimic nu mai era imposibil, faptul că „raportul dintre crearea statului și crearea națiunii era chiar mai complex, deoarece atât identitatea națională, cât și cea statală erau creații artificiale” nu părea că deranjează, dimpotrivă⁶.

În condiții specifice, Proiectul Republicii Moldovenești a adus în prim-planul preocupărilor legate de esența traducerii lui în viață problema identității naționale și lingvistice a acestei entități, aspecte care nu au fost, practic, abordate, decât expeditiv, în „Memoriul” din 4 februarie 1924.

---

² Octavian Țăcu. „Moldovenismul” sovietic și politicile identitare ale URSS în RASSM și RSSM (1924-1991). În: *Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa*. Coordonatori S. Musteață, I. Cașu. Chișinău: Editura Cartier istoric, 2011, pp. 334-336.

³ Gheorghe Cojocaru. *Cominternul și originile „moldovenismului”*. Studiu și documente. Chișinău: Civitas, 2009, p. 27.

⁴ Wan P. Meurs. *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*. Chișinău: Editura Arc, 1996, p. 136.

⁵ Gheorghe Cojocaru. *Op. cit.*, p. 28.

⁶ Wan P. Meurs. *Op. cit.*, p. 16.

Problema identitară a reliefat diferențe ireconciliabile de poziții. În istoriografia problemei această chestiune a fost interpretată prin paradigma confruntării dintre două curente – așa-numiții „românizatori” și „autohtoniști”. Primii pledau pentru o limbă și o cultură românească, cei de-ai doilea – pentru edificarea unei limbi neaoșe locale și a unei etnii moldovenești, diferite de cea română⁷.

Înființarea RASSM a dat, cel puțin în prima etapă, o serie de speranțe etnicilor moldoveni/români privind libertatea de exprimare în limba maternă, de afirmare a graiului, a tradițiilor și obiceiurilor strămoșești. Încă din 21 august 1924, cu câteva săptămâni înainte de proclamarea oficială a RASSM, ziarul „Plugarul Roș” anunța declanșarea unor acțiuni pentru „moldovenizarea cât mai grabnică a tuturor instituțiilor și așezămintelor din centrele moldovenești”⁸. La vremea respectivă, limba română nu era considerată încă, în toate sferile puterii bolșevice, un pericol pentru noua enclavă cu pretenții de statalitate⁹.

Astfel, discuțiile pe marginea limbii „moldovenești” au început cu puțin timp înaintea formării RASS Moldovenești. Scopul propus era crearea din niște dialecte locale a unei limbi „literare” moldovenești, distinctă de limba română, și cultivarea unei identități naționale moldovenești, distinctă de cea română¹⁰.

Logica creării limbii „moldovenești” în cadrul RASS Moldovenești subscrisa sensului general al principiului piedmontist, adică folosirea legăturilor etnice transfrontaliere pentru a influența politicile României, servind în același timp și scopurile de lungă durată privind proiectarea identității „moldovenești”, așa cum a arătat politica sovietică de după 1940, și asupra Basarabiei anexate. După crearea RSS Moldovenești în 1940 și, în mod special, după 1944, modelarea limbii „moldovenești sovietice” s-a bazat pe experiențele lingvistice din perioada RASSM¹¹.

La nivel oficial, startul acestei dispute s-a dat odată cu fondarea unei gazete pentru moldovenii de lângă Nistru – „Plugarul Roș”, care va începe să apară cu alfabet rusesc, de la 1 mai 1924, prin decizia Comitetului

⁷ Gheorghe Cojocaru. *Op. cit.*, p. 29.

⁸ Ion Nistor. *Istoria românilor din Transnistria*. București: Editura Eminescu, 1995, p. 20.

⁹ Ioan Popa, Luiza Popa. *Românii, Basarabia și Transnistria*. București: Fundația Europeană Titulescu, 2009, p. 74.

¹⁰ *Asupra politicii identitare și lingvistice în RASS Moldovenească*: În: Elena Negru. *Politica etnoculturală în RASS Moldovenească (1924-1940)*. Chișinău, 2003.

¹¹ Octavian Țăcu. *Op. cit.*, p. 340.

Gubernial Odesa al PC(b) U, atunci când redacția (Gr. Starîi și I. Krivorukov) s-a ciocnit cu problema limbii în care trebuia să apară gazeta pentru a putea fi înțeleasă de țărani moldoveni. Instanțele de partid cereau ca limba gazetei să nu se inspire din limba literară și tradiția scrisă română, ci să redea întocmai limba vorbită în satele moldovenești. Însă, dificultatea era că în stânga Nistrului nu exista nici măcar un singur grai comun pentru toate localitățile cu populație moldovenească. Mai mult chiar, analfabetismul printre moldoveni înregistra cote maxime¹².

Divergențele de opinii asupra priorităților etnoculturale în Republica Moldovenească au reizbucnit din primele zile ale activității Comisiei Organizatorice. În cadrul ședinței acestei comisii, din 22 august 1924, a fost dezbătută problema privind obiectivele și prioritățile dezvoltării etnolingvistice a moldovenilor din RASSM. Aici s-au conturat două opinii diferite în problema limbii. Prima opinie aparținea lui G. Starîi, care considera că limba moldovenilor din stânga Nistrului trebuie să se „dezvolte pe baza grafiei latine și a limbii române”. Starîi ținea cont de faptul că „având în vedere caracterul foarte înapoiat al limbii moldovenești, lipsa cuvintelor necesare pentru exprimare, în special, în chestiuni politice, necesitatea îmbogățirii ei cu cuvinte din alte limbi și, considerând că limba română este în această privință mai apropiată decât limba rusă, având în vedere că moldovenii basarabeni au trecut la limba română - e necesar să fie trasat cursul spre introducerea cuvintelor românești în vorbirea moldovenească. E necesar ca în școală și la tipărirea abecedarilor să fie utilizat alfabetul latin, deoarece este imposibil de redat cu litere rusești toate cuvintele limbii moldovenești”.

Reprezentanții celei de-a doua opinii, Grinștein și Badeev, speculau, afirmând „având în vedere, că sarcina imediată constă în înfăptuirea campaniei de agitație privind organizarea republicii și propagarea ei în rândul populației care vorbește într-o limbă foarte puternic amestecată cu cea rusească, și, teama populației față de tot ce-i românesc, a considera necesar în timpul apropiat trasarea cursului spre o limbă simplă și înțeleasă, bazată pe graiul popular al moldovenilor transnistreni, utilizând alfabetul rusesc și doar treptat de purificat limba de impurități”¹³.

---

¹² Gheorghe Cojocaru. *Op. cit.*, pp. 29-30.

¹³ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 15.

Pe lângă considerațiile sale de ordin lingvistic, Starîi, ca partizan al revoluției mondiale, care visa să transfere capitala Republicii Moldovenești la Chișinău, va cere să se țină cont de faptul că în școlile din Basarabia se predă în limba română și că populația de pe malul drept al Nistrului, în ansamblul ei, trecea printr-un proces de culturalizare românească care promitea să devanseze evoluțiile culturale din stânga Nistrului și să se impună în caz de alipire a Basarabiei la Autonomia Moldovenească. Badeev, la rândul său, a urmărit să demonteze toate argumentele lui Starîi și să acrediteze ideea existenței unei limbi moldovenești distinctă de cea română¹⁴.

În raportul său, G. Starîi, după o analiză succintă a situației lingvistice printre moldovenii din stânga Nistrului, face o încercare de a motiva necesitatea dezvoltării „limbii moldovenești” pe baza limbii române și a grafiei latine, aducând o serie de argumente de ordin lingvistic și politic. Expunându-și punctul de vedere, el opina că „limba moldovenească nu poate fi luată drept bază pentru dezvoltarea limbii și culturii moldovenilor transnistreni”. „Într-o limbă moldovenească, fără utilizarea împrumuturilor din altă limbă, afirma G. Starîi, este imposibil să ții chiar cel mai primitiv discurs politic. Mai mult, nu ajung cuvinte nici chiar pentru uzul cotidian”. De aceea, calea cea mai rezonabilă era să se porceadă la împrumuturi din limba română, deoarece „limba moldovenească” nu poate să se dezvolte pe baza celei ruse, care îi era cu totul străină. Totodată, referindu-se la problema grafiei, el menționa că multe din expresiile „limbii moldovenești” nu pot fi redată cu ajutorul literelor rusești. Adoptarea unui asemenea curs, în opinia aceluiași lider bolșevic, nu contravenea nici perspectivelor reanexării Basarabiei, unde „copiii învață în grafia latină, iar copiii la noi vor învăța în cea rusească. În cazul *unirii* moldovenilor din cele două părți, pe care copii îi vom învăța?”. De asemenea, G. Starîi s-a pronunțat împotriva ideii de creare a unei noi „limbi moldovenești”, constatând că „inventarea unei limbi constituie o sarcină dezavantajoasă, peste puterile noastre, aceasta fiind o creație a istoriei, economiei” etc.¹⁵

Exponent al intereselor Ucrainei, dar și al Rusiei bolșevice, I. Badeev s-a pronunțat pentru dezvoltarea limbii și scrisului românilor transnistreni pe baza limbii și grafiei ruse. Necunoașterea de către populația românească din

¹⁴ Gherghe Cojocaru. *Op. cit.*, pp. 31-32.

¹⁵ Elena Negru. *Politica etnoculturală*, pp. 15-16; Gheorghe Cojocaru. *Op. cit.*, doc. 33, pp. 149-152; doc. 34, pp. 152-154.

stânga Nistrului, în marea ei majoritate rurală și analfabetă, a limbii literare românești a fost exploatată la maximum, vehiculându-se ideea privind necunoașterea de către moldovenii transnistreni a limbii române în general. „Limba moldovenească” era prezentată de către I. Badeev ca o limbă deosebită de cea română¹⁶.

Ulterior, conducerea din RASSM se va împărți în două grupări adverse în problema dezvoltării etnoculturale: cea a „românizatorilor” și cea a „moldovenizatorilor”, avându-i în frunte pe cei doi principali lideri politici din republica autonomă: G. Starii, președinte al Comitetului Revoluționar și, ulterior, Președinte al Consiliului Comisarilor Poporului, și I. Badeev, secretar al Comitetului moldovenesc regional de partid. Prima grupare, a „românizatorilor”, pleda pentru grafia latină și limba română, pornind de la teoria bolșevică a extinderii revoluției mondiale, inclusiv în România. „Moldovenizatorii” pledau pentru crearea în RASSM a unei limbi și culturi deosebite de limba și cultura română, pentru izolarea lingvistică și culturală a moldovenilor din această zonă¹⁷.

Disputa dintre cele două grupări va fi decisă în favoarea „moldovenizatorilor” prin decizia Biroului CC al PC (b) din Ucraina referitoare la problema creării RASSM în componența RSSU, adoptată în cadrul ședinței din 19 septembrie 1924, adică anterior formării acestei entități¹⁸.

„Dezvoltarea limbii moldovenești” și utilizarea ei era argumentată prin necesitatea de „a lucra în acea limbă care vorbește poporul moldovenesc” și respectiv, grafia latină „va frâna această activitate”¹⁹.

În anii următori, sporadic, discuțiile pe problema lingvistică au continuat. Astfel, unul din activiștii culturali din republică, Bagrov, critica linia lingvistică promovată de „originaliști” și considera că este necesar de a „căuta dezvoltarea limbii noastre culturale în România”, afirmând: „iată țara, care a reușit să asigure dezvoltarea limbii moldovenești române și de aceea trebuie să ne orientăm la România, pentru a lua cuvintele care ne

---

¹⁶ Elena Negru. *Politica etnoculturală*, p. 16; Gheorghe Cojocar. *Op. cit.*, doc. 33, pp. 149-152; doc. 34, pp. 152-154.

¹⁷ *O istorie a regiunii Transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*. Compediu. Chișinău: Editura Civitas, 2007, p. 274.

¹⁸ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 17.

¹⁹ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească*. Culegere de documente și materiale. Chișinău: Civitas, 2004, doc. 23, pp. 68, 69.

lipsesc în lexiconul nostru”²⁰. Această luare de poziție a fost criticată în cadrul plenarei a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de partid, din 21-22 mai 1931. În raportul lui Ilin, secretarul acestei organizații, cu referință la poziția lui Bagrov, se accentua că „la noi există cuvinte mai prețioase decât la regele Carol”, aducând drept exemple cuvinte preluate din limba rusă. El, recunoscând insuficiența cuvintelor din lexiconul „moldovenesc”, cerea ca acestea „să fie căutate la noi, în Patria noastră socialistă”, iar orientarea în „dezvoltarea limbii moldovenești la graiul din România, este greșită, este o eroare, strict politică”²¹.

În eforturile sale, Ilin va fi susținut de Zatonski, unul din liderii Ucrainei, prezent la plenară. Pentru a-l combate pe Bagrov, în discursul său, el încerca să facă similitudine cu carelii, care locuiau atât în Republica Carelă din cadrul URSS, cât și în Finlanda, afirmând, că „limba carelă, chiar dacă este înrudită cu limba finlandeză, totuși carelii nu o cunosc și n-o înțeleg”²².

În continuare el recomanda drept criteriu în această chestiune „trebuie să fie creația populară. Dacă în masele populare un cuvânt sau altul prinde rădăcini, atunci folosiți-l – mai puțin înțelepciune-filologilor!”²³.

În ansamblu, apartenența moldovenilor din RASSM la o cultură sau alta („moldovenească” sau română), sursele din care urmează să se îmbogățească „limba moldovenească” erau abordate și determinate în funcție de obiectivele curente ale regimului bolșevic.

Astfel, la scurt timp după trecerea la grafia latină, în hotărârea Biroului CMR de partid, din 3 octombrie 1932, se stabilea drept directive în problemele lingvisticii și îmbogățirii „limbii moldovenești”: asigurarea unor ritmuri de dezvoltare în aceste domenii care să corespundă celor de ridicare a nivelului de cultură al oamenilor muncii; îmbogățirea „limbii moldovenești” să se desfășoare în corespundere cu terminologia internațională pe care o folosesc și alte popoare în dezvoltarea limbii lor; întărirea luptei împotriva naționalismului local, care se orientează exclusiv spre dialectul local; la momentul dat „limba moldovenească” îmbogățită să fie accesibilă și ușor înțeleasă de muncitorii și țărani de pe ambele maluri ale Nistrului²⁴.

²⁰ *Ibidem*, doc. 39, p. 111.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, doc. 40, pp. 113-114.

²³ *Ibidem*, p. 115.

²⁴ *Ibidem*.

Din motive didactice, dar ținând seama de o serie de trăsături caracteristice ale regimului și evoluției politice din RASSM, sunt identificate trei perioade distincte în scurta istorie a acestei creații lingvistice bolșevice: a) 1924-1931, perioada creării RASSM și a promovării „moldovenismului vulgar”; b) 1932-iunie 1937, perioada latinizării RASSM; c) iulie 1937-iunie 1941, perioada represiunilor politice, ori a „arestării grafiei latine”²⁵ și rusificarea lingvistică.

La începutul anilor '20, printre „prioritățile” politicii guvernului bolșevic față de republicile sovietice nou-formate figura și „construcția lingvistică” ce se rezuma la „crearea” scrisului și limbii popoarelor neruse. Acestea reprezentau, de fapt, mijloace tactice în realizarea obiectivului strategic de deznaționalizare a popoarelor și de constituire a unui puternic stat centralizat²⁶.

Odată trasat, la 19 septembrie 1924, cursul politicii lingvistice în RASSM, s-a început procesul de realizare a lui.

La conferința a II-a a CMR de partid din noiembrie 1925, I. I. Badeev, secretar al acestui comitet, referindu-se la limba scrisă din RASSM, sublinia că aceasta „nu este curat moldovenească, în ea mai sunt încă multe cuvinte românești franțuzite, dar noi, treptat, o vom curăți-o și o vom face accesibilă celor mai largi mase ale trudititorilor din RASSM”. Reafirmând necesitatea creării „limbii moldovenești”, același demnitar sublinia: „Într-un viitor apropiat la noi vor apare, dacă nu revoluționari, cel puțin reformatori ai limbii și vor crea o așa limbă înțeleasă nu domnilor, ci muncitorilor și țăranilor moldoveni”²⁷.

Ideea inventării „limbii moldovenești” era susținută cu ardoare de către emigranții basarabeni, în majoritate nemoldoveni, care activau în RASSM și erau grupați în jurul Asociației Basarabenilor (fondată în mai 1924 la Moscova). În viziunea acestora, inventarea „limbii moldovenești” venea să servească drept „argument” în favoarea tezei că moldovenii și românii sunt două popoare diferite, dar și ca un pretext pentru „apărarea Basarabiei de români”. De realizarea acestui proiect erau interesate direct și autoritățile ucrainene. Drept suport pentru „crearea” unei noi limbi serveau ideile

---

²⁴ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, doc. 57, pp. 147-148.

²⁵ *Ibidem*, p. 24.

²⁶ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 24.

²⁷ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 24; Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, doc. 7, p. 43.

proletcultismului, statornicite în Rusia sovietică la mijlocul anilor '20, care prevedea crearea unei „noi culturi proletare”. În spiritul acestei teorii, activiștii culturali din RASSM proclamă întreaga moștenire culturală din RASSM de până la revoluție „pseudomoldovenească”, iar limba română - o limbă de „salon a burgheziei”²⁸.

Caracterul pur politic al acțiunii de inventare a „limbii moldovenești” literare s-a remarcat chiar din momentul punerii ei în practică, manifestându-se prin dispute controversate. În RASSM, impunerea proiectului creării unei limbi a fost posibilă datorită mai multor factori. În primul rând, absența aproape totală a intelectualității băștinașe, a cadrelor moldovenești în structura organelor de conducere din RASSM, capabile să se opună politicii de „construcție lingvistică”. În al doilea rând, analfabetismul populației românești semirusificate și semiucrainizate²⁹.

Totuși, teza existenței unui „popor moldovenesc” în Basarabia și Transnistria deosebit de poporul român, precum și a existenței unei „limbi moldovenești” deosebită de cea română a devenit o provocare irezistibilă pentru tot soiul de „savanți”, care s-au grăbit să-și propună producția „științifică” unei audiențe frustrate, care era populația republicii, hărțuită de prea dese schimbări în politica noului regim, și de-a dreptul derutată³⁰.

O primă încercare de a pune în aplicare planul de creare a unei noi limbi a fost întreprinsă de G. I. Buciușcanu, la acel moment comisar al poporului pentru învățământul public din RASSM. Gramatica „limbii moldovenești” pe care a alcătuit-o în 1925 a fost respinsă, pe motiv că a utilizat normele ortografice și terminologia românească³¹. În opinia autorităților aceasta avea un grav neajuns, „anumi primirea di cîtri avtor dreaptascrierii tradiționali moldovenești formilor și terminologhiii, cari di fapt îs romînești”. Totuși, ea a fost utilizată în școli până în anul 1927³².

Plenara a V-a din septembrie 1926 a CMR de partid a confirmat „justețea” cursului referitor la „dezvoltarea limbii populare moldovenești în care vorbește poporul moldovenesc”. În scopul intensificării lucrului de inventare a noii limbi, aceeași plenară preconizează înființarea unui „centru academic în RASSM”. Noua instituție, a fost fondată la sfârșitul lunii

²⁸ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 25.

²⁹ Gheorghe Negru. *Lupta lingvistică în RSSM (1940-1988)*. În: *Destin Românesc*, 1996, nr. 2, p. 7.

³⁰ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, p. 8.

³¹ *O istorie a regiunii transnistrene*. *Op. cit.*, p. 275.

³² Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, p. 10.

decembrie 1926, cu o secție lingvistică, condusă de L. Madan, din care mai făceau parte I. F. Goian, A. G. Ignatovici, G. I. Buciușcanu ș.a.³³

La scurt timp, în 1926, la indicația organelor de partid bolșevice, un grup de intelectuali din RASSM în frunte cu cel mai „cunoscut lingvist” al epocii, L. A. Madan, școlit la Kiev și promotor al moldovenismului, și-a început activitatea de elaborare a normelor limbii moldovenești. El s-a remarcat printr-o teorie „originală” cu privire la formarea „limbii moldovenești”. Ca bază a noii limbi literare a fost luat graiul popular al moldovenilor transnistreni, ucrainizat și rusificat. L. A. Madan a renunțat la normele gramaticale și ortografice ale limbii române și a organizat veritabile campanii în satele moldovenești din RASSM și Ucraina, denumite „marșuri în popor”, pentru a culege cuvinte specifice graiului moldovenesc.

El a încercat să argumenteze că limba daco-romanilor latinizată în procesul de evoluție, ca urmare a migrației și influenței altor popoare, s-a individualizat. „Limba moldovnească, trăgându-și în trecutu dipartat din mesticatura linghii dacilor (gheșilor) cu limba norodnică latinească, în curgerea multor veacuri s’o schimbat sub înrîurirea linghilor a mai multor noroadi (hoșii, gunii, anșii, bulgarii, avarii, slavenii-ulicii, ungurii, peceneșii, polovșii, tătarii, polecii, turcii, grecii-fanarioșii, ucrainenii, rușii și alții), cu cari o avut atingiri norodu moldovnesc, și s’o prifăcut într-o limbă, deosăghiti di ceilanti linghi romani și di alti linghi a noroadelor megieși, în cari limbă amu mulțimea cuvintilor îi din rădăcini latinești și slavinești”. În acest context se afirma: „Limba moldovenească, în care graești amu norodu moldovnesc, este limbă sinistătătoare, diosăghitî di limba romînească, și sî diosăghesti și di limba tuturor cărșilor moldovnești, tipăriti pân la organizarea RASSM”³⁴.

L. Madan considera că drept bază pentru dezvoltarea „limbii moldovenești” trebuie să stea „graiu cela în cari în vremea di-amu grăești mulțimea moldovenilor din RASSM și Basarabia. Că așa grai caracteristic și socoati grai moldovenilor din nijlocu Basarabiii”. El „dezvoltă” acest grai și dorește să-l ridice la rangul de limbă cultă, dar numai „după învățarea adîncă și din toati părșili a graiului giu a-ntregulu inorod moldovenesc, după culegirea și clasîficarea tuturor facturilor și ivirilor a linghii giu

---

³³ Elena Negru. *Op cit.*, p. 26.

³⁴ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, pp. 8-9; Leonid A. Madan *Gramatica moldovenească. Partea I. Fonetica și morfologia*. Tirașpolia: Editura de Stat a Moldovei, Anu 1930, pp. XI-XII.

moldovenești". La baza alcătuirii gramaticii „limbii moldovenești” Madan considera că trebuie să se afle „prințipu fonetic (rostirea) dar cu corectivuri trebuincioasă din partea prințipului etimologic (înțălesu) atunci, cînd aeasta sî ceri, avînd în videri îndemnările practici, ca gramatica și cii cît mai ușoarî și mai înțeleasî di masîli largi”. Într-un articol publicat, la 24 noiembrie 1926, în „Plugarul Roș”, L. A. Madan scria: „Nu oamenii grăiesc după vr-o gramaticî anumitî, dar gramatica s-alcătuești după vorba oamenilor[...]. Gramatica pentru om, dar nu omul pentru gramaticî”, astfel ca aceasta să fie „cât mai ușoarî și mai înțăleasî di masîli largi”³⁵.

La elaborarea „limbii moldovenești”, deosebită de limba română, L. Madan pornea de la ideile teoretice ale lui N. Marr despre „caracterul de clasă a limbii”, afirmând că „limba moldovenească literară” a apărut o dată cu formarea RASSM³⁶.

Pornind de la aceste principii, „moldoveniștii” (madaniștii) au căutat să găsească echivalente „mai pi înțeles” pentru neologisme sau cuvinte prea românești, ajungând să „îmbogațească” fondul lexical al „limbii moldovenești” cu arhaisme, traduceri sau calchieri din rusă, ori invenții. Gramatica lui L. A. Madan a fost în vigoare în școlile din RASSM mai bine de trei ani³⁷.

Pe parcursul anilor 1926-1929, a fost elaborată o nouă gramatică „moldovenească” și finalizată o reformă ortografică. Noile norme ortografice erau și ele contrare chiar graiului popular moldovenesc. În același timp a fost inventat un nou lexic. Analiza sumară a fondului lexical al „limbii moldovenești” demonstrează că el, pe lângă cuvinte românești arhaice, conținea, în mare parte, cuvinte inventate sau traduse din rusește fără discernământ. Cu astfel de creații hilare, membrii secției lingvistice din cadrul Comitetului Științific Moldovenesc au alcătuit și editat, în aceeași perioadă, și un dicționar sau cuvântelnic moldovenesc-rus și rus-moldovenesc. În 1930 s-a început și întocmirea unui „cuvântelnic academicesc al limbii moldovenești”³⁸.

P. Chior, în spiritul „revoluției mondiale”, într-o broșură editată, în februarie 1929, a încercat să se opună cursului promovată de L. Madan, motivând că, acela care pledează pentru graiul moldovenilor din RASSM „nu sî gîndești în viitorul neamului și a linghii moldovnești [...]. Acela a scăpat din videri și problema întrejirii neamului moldovinesc sub steagul

³⁵ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, pp. 9, 54.

³⁶ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 26.

³⁷ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, pp. 9-10.

³⁸ Demir Dragnev ș. a. *Din istoria Transnistriei*. Chișinău: Editura Civitas, 2001, p. 171.

roșu a RASSM, unit cu moldovenii și di dincolo di Nistru-da poati și di dincolo di Prut”, adăugând „alfavitu cari al alcătuim noi amu trebui și cii așa ca și la moldovenii mai sus pomeniți și poati ușor al înțăleji ș’al potriji cu alfavitu lor latinesc”. Aceste idei, însă, nu conveneau unor lideri din RASSM. În hotărârea Biroului CMR de partid, din 15-16 martie 1929, se condamnă „în mod categoric orientarea tov. Chior spre dialectul țăranilor de peste Prut și apropierea alfabetului moldovenesc de cel latin”³⁹.

Ieșirea de sub tipar, în anul 1930, la Tiraspol a lucrării lui L. Madan „Gramatica moldovnească. Partea I. Fonetica și Morfologia” a marcat biruința temporară a curentului madanist în lingvistica RASSM., biruință datorată faptului că teoria madanistă oferea „argumente” pentru teza „două limbi, două popoare”, precum și susținerii din partea lingviștilor moscoviți K. N. Derjavin și M. Serghievski⁴⁰, care s-au evidențiat prin atitudinea lor românofobă.

Madan mai încerca să „traducă” în „moldovenește” unele cuvintele care i se păreau prea „românești”. Modelul era cel rusesc (*bolesc, realnic, sobranie-îngrămădire; iazîcoznanie-limboștiință, prostoi-împrostit, ciuguno-liteinîi zavod-zavodu de turnat șeaun; tecușcie dela-tregghi curgătoare; udarnîi meseaș-luna lojitoare; povtoriti-a dădăori, automobil-sîngurmergător, gosudarstvennîi-statnic, accent-loghitură barometru-aeromăsurător, aeroplan-sîngurzburător, sufragerie-mâncătorie etc.*).

În raportul „Despre construcția național-culturală în RASSM”, prezentat de I. Ilin la plenara a IV-a a CMR de partid din mai 1931, făcându-se bilanțul „realizărilor” pe frontul lingvistic, se sublinia: „în dezvoltarea culturii moldovenești Comitetul Științific a adus o serie de contribuții valoroase, a creat această limbă, a creat gramatica și o serie de alte materiale ajutătoare care au asigurat dezvoltarea culturii noastre”⁴¹.

Tocmai în această perioadă de „apogeu” pentru „dezvoltarea limbii moldovenești” se va produce o schimbare radicală a priorităților în politica lingvistică din RASSM. Odată cu adoptarea hotărârii Biroului Comitetului Moldovenesc regional de Partid, din 2 februarie 1932, care prevedea trecerea scrisului moldovenesc la grafia latină și îmbogățirea limbii populației băștinașe pe baza limbii române, „limba moldovenească” în varianta creată de L. Madan suferă eșec. Născocirile lingvistice ale grupului Madan sunt

³⁹ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 28.

⁴⁰ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, pp. 10-11.

⁴¹ Elena Negru. *Op. cit.*, p. 32.

respinse, reproșându-se, printre altele, că nu au fost introduse în noul vocabular cuvintele create de revoluție, precum colhoz, orânduială colhoznică sau Puterea Sovietică⁴². De asemenea i se imputa, că prin crearea „limbii” în varianta sa, astfel încât limba moldovenească să se deosebească evident de limba oamenilor muncii basarabeni, a creat bariere artificiale influenței revoluționare a culturii socialiste din Moldova sovietică, ce se dezvoltă pe malul stâng al Nistrului în Basarabia⁴³.

Din considerente politice, se renunță la gramatica și limba născocită de Madan. El a fost învinuit pe motive sociale că provine dintr-o familie de popă basarabean și în calitate de șef al Secției lingvistice a Comitetului Științific Moldovenesc a fost calificat ca „cel mai de vază ideolog al elementelor contrarevoluționare burghezo-naționaliste”. I s-a imputat că a unit în jurul său „cea mai reacționară parte a intelectualității moldovenești, orientând gândirea științifică în direcția vechii culturi feudale moldovenești”; „crea cuvinte în mod artificial, care deformau și îngunuiosau limba moldovenească”, încât a „împrorit limba da nu au apropiat-o de norod” și „nu suferă cuvintele din lindiile rusă ori ucraineană, care au intrat în limba moldovenească prin norod”⁴⁴.

Perioada latinizării și orientarea construcției lingvistice spre limba română, însă n-a durat mult timp. În 1938 s-a trecut din nou la grafia rusească. Pe fundalul represiunilor din anii 1937-1938, activiștii de partid și de stat, scriitorii, filologii, lucrătorii din domeniul învățământului și de la edituri, ziariștii, majoritatea intelectualității de creație care s-au împotrivit criteriului artificial al „limbii moldovenești” au contribuit la introducerea și promovarea grafiei latine, a culturii naționale au fost denunțați ca „românizatori”, „agenți fasciști”, „spioni ai siguranței” au devenit victime ale represiunilor regimului stalinist.

Noul curs în „politica lingvistică” va fi promovat de I. D. Ceban, devenit filologul oficial al regimului. În „Gramatica *lindii* moldovenești” (editată de el la Tiraspol în 1939) logoforma *lindii* indica baza acestei gramatici-subdialectul din raioanele Rîbnița și Camenca ce se caracterizau printr-un consonantism ruso-ucrainean apărut din cel basarabean. Această linie lingvistică este „dezvoltată” de I. D. Ceban împreună cu un colectiv de „avtori” într-un „Cuvîntelnic orfografic moldovenesc”, editat la Tiraspol în 1940. Așa cum se

⁴² *O istorie a regiunii transnistrene. Op. cit.*, p. 275.

⁴³ Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șișcanu. *Op. cit.*, doc. 90, pp. 209-210.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 11-12.

afirmă în introducerea „lucrării”: „Colectivul de avtori s-a pus ca țeli la muncă sa să curățe limba moldovenească de cuvintele românești franțuzite, neînțălese de norodu moldovenesc, introduse cîndva de dușmanii norodului, și în rînd cu aiasta s-a stăruit să apușe cît mai multe cuvinte întrate în traiul norodului moldovenesc în legătură cu zidirea soșialistă, ca neologhisme, din lindile noroadelor frățești rusască și ucrainească. Cu o fereală s-au purtat avtorii către cuvintele șelea, care nu-s tare răspîndite, spădoase ori tiar nășcoșite de oamenii asădiiți prin cabinete.”⁴⁵ Limba începe să fie pocită cu expresii ca: *nie pentru mine, șele-cele, ghine-bine, fașe-făcea, amu-acum, prinit-primit, chiatră-piatră, ninunat-minunat, coraghie-corabie, jită-vită, di-de ș. a.*, dar și cuvinte rusificate: a ștrăfiu-a amenda, stacikă-grevă, desetșe-zeci, truditor-muncitor, zavod-fabrică, uceastoc-poștiune, stolița-capitala etc. Aceste modificări lingvistice trebuiau încă o dată să „demonstreze” că „limba moldovenească” ar fi cu totul deosebită de limba română. Din motive ideologice se considera că limbile rusă și ucraineană ar fi mai aproape de graiul moldovenesc decât limba română.

Astfel, putem concluziona că politica lingvistică promovată în RASSM, având subtext politico-ideologic, a fost un instrument de îndoctrinare a românilor transnistreni în spiritul valorilor comuniste. Obiectivele urmărite vizau rusificarea populației republicii prin impunerea bilingvismului „ruso-moldovenesc”, care afecta, în primul rînd, românii din această regiune, obligați să cunoască două limbi. De asemenea, prin politica lingvistică s-a urmărit cu tenacitate cultivarea unei identități „moldoveniste” și argumentarea teoriei celor „două popoare și două limbi distincte” pentru a justifica pretențiile teritoriale ale URSS față de România. Arhaismul lingvistic, deznaționalizarea și rusificarea au reprezentat, conform teoriei bolșevice, trăsăturile definitorii ale „națiunii și limbii moldovenești”.

---

⁴⁵ *Cuvîntelnic orfografic moldovenesc*. Avtori I. D. Ceban ș.a. Tirașpolia, 1940; Teodor Cotelnic. *Calvarul lingvistic din anii '20-'30 în RASSM*. În: *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1996, nr. 2, p. 82.